

ПРА ШТО СВЕДЧАЦЬ БЕЛАРУСКІЯ ПАСТАНОЎКІ ФОРУМУ «ТЭАРТ»



Сцэна са спектакля «На дне» (рэж. І. Казакоў).

СІЛА КАНТЭКСТУ

...Прадмет, змешчаны ў кантэксце, становіцца творам мастацтва — фактычна ўжо аксіёма крэатыўу (творчай думкі), якая не патрабуе доказаў. А калі прадмет — крэсла, а кантэксце — чорны квадрат, ды яшчэ ў сцэнічнай прасторы, то згодна з логікай атрымліваецца крэатыўу ў квадратнай ступені... На гэта разлічвала Вольга Скварцова, аўтар і рэжысёр перфармансу «Прадметная размова», падчас якога глядачу прапанавалі паразважаць аб тым, што можна называць творам мастацтва, пра адноснасць меркаванняў і ацэнак сучаснай творчасці, пра ўсё тое, што абмеркавана не аднойчы, што больш не патрабуе доказаў нідзе. Але ў Рэспубліцы Беларусь разважаць пра гэта можна зноў і зноў, абіграваць гэтыя думкі як новыя і арыгінальныя, і ўсё яшчэ застануцца тым, для каго гэта адкрыццё і круты эксперымент. На самай справе ўсё залежыць ад кантэксце — і разуменне сутнасці мастацтва творцамі, і меркаванні пра мастацкі твор публікі. І эмацыйны водгук на яго, асабліва калі гаворка пра тэатр, таму што глядачы самі становяцца часткай твора, прынамсі, стваральнікі прадугледжваюць гэты момант: тэатр — мастацтва жывое, што ствараецца літаральна на вачах. А гэтыя вочы належаць канкрэтным людзям, якія існуюць у пэўных сацыяльных (грамадскіх) умовах. Таму крэатыўу ў квадраце

накладваецца на кантэксце у квадраце.

Павінен накладвацца, разважаюць тыя айчыныя рэжысёры, для якіх тэатр — больш чым пляцоўка для паказу пастановак. Сёлета беларускі шоу-кейс форуму «ТЭАРТ» фарміравалі самі ўдзельнікі тэатральнага працэсу: прапанавалі свае творы для паказу, дзякуючы чаму ў арганізатары быў выбар. Таму сёлета сачыць за беларускай праграмай фестывалю «ТЭАРТ» было не менш цікава, чым за замежнай. Прынамсі, тым, хто жыве тут і ведае, за што варта паважаць асоб, што працуюць на беларускі тэатр і робяць у ім фантастычныя рэчы. Усё ж наш асаблівы агульны кантэксце і, адпаведна, тэатральны працэс лепш разумее той, хто з'яўляецца яго часткай (з аднаго ці другога боку сцэны).

Але сёлета беларуская частка фестывалю прадугледжвала пэўную задачу: прасоўваць беларускі тэатр за межы краіны. Дзеля гэтага на «ТЭАРТ» прыехалі крытыкі з розных краін і нават рэжысёры, меркаванні якіх маюць уплыў на арганізатары міжнародных фестывалю. Складана ўявіць, што іх уразіла з 13 прагледжаных айчынных пастановак і праектаў, таму ад таго, які кантэксце (у першую чаргу грамадскі як вызначальны) бяскрыўды пад увагу, залежыць, пойдзе адзнака ў «плюс» ці ў «мінус». Ад яго ж залежыць,

што для нас істотна ў першую чаргу: сэнс для паляпшэння жыцця, які даносіцца дакладна (для лепшага разумення большасці), ці надта арыгінальная форма, за якой ён можа нават згубіцца.

І сапраўды, сёлета мы маглі ганарыцца: прадставілі ўсе бакі ачыннага тэатральнага працэсу.

Пачыналася беларуская праграма праектам цудоўнай артысткі Святланы Бень. 14 песень, створаных кампазітарам Валерыем Воранавым на словы піццэрскага паэта пачатку XX стагоддзя Мікалая Алейнікава. Прыкольныя песенькі пра жыццё казіюлек аформлены канцэптuallyна: выконваюцца млявым голасам (як тут не ўспомніць Аляксандра Вярцінскага?) пад мінімалістычнае канцэптuallyнае афармленне. І можна было б сапраўды вярнуцца ў дзятніцтва, калі толькі спасцігаецца наваколны свет, а цыкл «З жыцця насыакомых» у гэтым дапамагае. Магчыма, так яно і ўспрымаецца, калі не ведаць, што гэтыя іранічныя дзіцячыя (а можа, сатырычныя?) вершы каштавалі Мікалаю Алейнікам у 1937 годзе... Тыя нібыта бяскрыўдыны «тараканчыкі», што правілі баль на той час у чалавечым свеце, разу-

мелі, што чытаць іх дзеткам будуць дарослыя... Нам пра гэта нібыта і намякаюць: на экране мільгае безліч нулёў і адзінак, ці раптам з'яўляецца выява чырвонага чалавека. Ды і музыка — гукі не для дзіцячага слыху, не для гульні. Нейкае трывожнае адчуванне падчас прагляду ўзнікае, яго нясуць ненавіта словы, але абыходзіцца ўсё без выразнага сэнсавага акцэнту. А можа яго пазбягалі наўмысна, ствараючы выключна эстэцік праект?..

Спачатку сэнс. Гэтым кіруецца Аляксей Ляляўскі, рэжысёр, што трымае славу беларускага тэатра лялек. Сэнс важны тут і цяпер, зразумела паводле спектакля «Птушкі» Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек. Пэса Арыстафана стала падставай для Ляляўскага пагаварыць з намі пра нас... Па-даросламу, па-мужчынку, цвёрда, з дакладна расставленымі акцэнтамі. Як будуюцца і на чым трымаецца чалавечы грамадства. Якім чынам і чаму ўзнікаюць хімеры, якіх напачатку не заўважыць. Гэта той варыянт тэатра, дзе кантэксце становіцца нябачным дадатковым героем. Зняць гэтую пастановку з нашага кантэксце — і яна губляе сваю выразную актуальнасць. Не думаю, што гэта нейкім чынам змяняе значнасць Ляляўскага як рэжысёра, наадварот, пастановка сведчыць пра тое, што рэжысёр з'яўляецца найперш грамадзянінам, бо ён стварае

ўсё не «на вываз». Гэта той рэжысёр, які наогул цудоўна адчувае кантэксце, нават у залежнасці ад тэатра, у якім ставіць (нездарма ў Расіі сёлета адзначаны прэмій «Залатая маска»).

Яшчэ адну яго пастановку «Візіт старой дамы» (паводле Ф. Дзюрэнмата) прадставіў Гродзенскі абласны тэатр лялек. На гэты раз размова пра мараль у грамадстве (на прыкладзе аднаго канкрэтнага горада) вядзецца зусім па-іншаму. Але не без уцягнення ў дзеянне глядача. Кожны, хто ў зале, становіцца саўдзельнікам... забойства: калі гараджане на сцэне распрыляюцца з Альфрэдам Ілам, гасне абсалютна ўсё (!) святло, і толькі па гуках зразумела, што адбываецца. У тэатральнай зале ці наогул жыцці — цяпер няважна, таму што цэпра ўсіх аб'яднала. І ўсе — маўчыць... з адчуваннем няёмкасці.

Дзейны тэатр, які мяняе чалавека, можа працаваць і не «ў лоб», не напасткі (але каб счытваць алегорыі, трэба разумець рэчаіснасць). Калі нават таленавіта распавесці пра трагедыю маленькага чалавека ў той час, як усе навокал гараць вялікай ідэяй, як гэта зроблена расійскім рэ-

жысёрам Русланам Кудашовым у пастановцы паводле А. Платонава «Фро» ў Брэсцкім абласным тэатры лялек. Тонка і пластычна з дапамогай маленькіх лялек раскрываецца драма супрацьстаяння грамадскага і глыбока індывідуальнага. Ідэя можа быць рознай (у часы Платонава — адна, цяпер — іншая, але таксама вялікая ў залежнасці ад краіны), а жаданне шчасця канкрэтным чалавекам ніхто адмяніць не можа.

І сам чалавек, нават калі знаходзіцца на дне, што паказаў рэжысёр Ігар Казакоў у пастановцы Магілёўскага абласнога тэатра лялек. Пра яе мы пісалі асобна. Але хочацца нагадаць: гэта той момант, калі тэатр кідае выклік кантэксце. Чалавечай супольнасці, якая ўвесь час толькі і гаворыць пра высокія памкненні, не робіць ніякіх рэальных намаганняў над сабой, каб вырвацца з бруду, узняцца з дна. Таму падыходзіць да мяжы, за якой — поўнае знішчэнне. І не хочаш, а задумаешся...

У тым ліку і пра тое, што сутнасць (сэнс) абумоўлівае форму існавання ў тэатры і тэатра наогул.

Ларыса ЦІМОШЫК.
tsimoshyk@zviazda.by
(Працяг будзе.)

■ Кінакрокі

Кінафестываль «Лістапад» аб'явіў праграму

Падчас форуму будзе паказана 159 фільмаў

У гэтым можна проста патамуць. Шэсць конкурсаў, шэраг пазаконкурсных праграм, выставы, індустрыяльная платформа, сустрэчы з аўтарамі і прафесіяналамі кіно. XXIII Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад» — свята, якое заўсёды з табой, — сёлета паказа 159 фільмаў з 45 краін, дзе 83 карціны — конкурсныя. Праграма аб'яўленая, пляцоўкі названы, білеты амаль гатовы да продажу. Палістападзім.



Кадр з фільма «Пецяярбург. Толькі па любові».

Фільмам адкрыцця — цырымонія адбудзецца 4 лістапада ў кінатэатры «Масква» — стане расійскай калектыўная работа «Пецяярбург. Толькі па любові». Альманах змяшчае ў сабе сем піццэрскаў гісторый, створаных сярод рэжысёрамі-жанчынамі, сярод якіх Рэната Літвінава, Наталля Кудрашова, Аўдоця Смірнова, Ганна Пармас, вядомая аўтарствам некалькіх кліпаў для групы «Ленінград» (у тым ліку «Эспаната») ды іншыя. Карціна, прэм'ера якой адбылася на «Кінагаўры», яшчэ падчас здымкаў была адным з самых чаканых фільмаў года, і цяпер ёй выпаў пэўны гонар распачаць «Лістапад».

Кінафестываль «Цэнтральны», «Мір», «Піянер», «Перамога», а таксама Музей гісторыі беларускага кіно стануць пляцоўкамі для паказаў, у галерэі TUT.BY будуць праходзіць мерапрыемствы індустрыяльнай платформы. Паказы — гэта значыць у першую чаргу конкурсныя праграмы: 11 карцін Асноўнага конкурсу ігравага кіно, 12 — у «Маладосці на маршы», таксама 12 фільмаў у Асноўным конкурсе дакументальна-

га кіно, 8 — у «Лістападзіку», 16 — у Конкурсе нацыянальных кінашкол. Нацыянальны конкурс у гэтым годзе плануе паказаць 24 фільмы — 10 ігравых, 9 дакументальных і 5 анімацыйных.

Карціна «Саламанка», да якой маюць дачыненне аўтары-беларусы, трапіла на Нацыянальны конкурс і конкурс дакументальнага кіно адначасова. Упершыню за ўзнагароду «Лістапада» пазмагаецца работа з Лівана — гэта «Забойная здымка» Мір-Жана Бу Шаайя ў «Маладосці на маршы». Праграма ўтрымлівае шмат фестывальных «хітоў» — напрыклад, уладальнік «Залатой ракавіны» з Сан-Себасцяна кітайскі фільм «Я не мадам Бавары», «Сьераневада» любімца Канскага кінафестывалю румынскага рэжы-

сёра Крысці Пуу, «Мімызы» Олівера Лакса, што атрымалі гран-пры тыдня крытыкі ў Канах, дакументальны фільм «Прычасць» польскага рэжысёра Ганны Замецкай, што атрымаў гран-пры Тыдня крытыкі ў Лакарна ды іншыя-іншыя. Не кажучы ўжо пра тое, што па-за конкурсам на «Лістападзе» будуць паказаны пераможцы Канскага, Берлінскага і Венецыянскага кінафестывалю — «Я, Дэніэл Блэйк» Кена Лоўча, «Мора ў агні» Джанфранка Розі і «Жанчына, якая сышла» Лава Дзіяса.

У конкурсе ўдзельнічаюць і тыя, хто трапляе на «Лістапад» не ўпершыню. У асноўным конкурсе ігравага кіно ўдзельнічае фільм «Слава» Крысціны Грозевай і Пэтар Вільчанава — іх карціна «Урок» у мінулым годзе атрымала «зола-

та» «Лістапада». Казахскі рэжысёр Адзільхан Ержанаў, чый фільм «Чума ў аўле Каратас» таксама ўдзельнічае ў конкурсе, два гады таму з фільмам «Гаспадары» атрымаў у нас дыплом журы кінапрэсы «За эстэтычны мінімалізм у сацыяльным кіно». Наш зямляк Сяргей Лазніца, які сёлета з фільмам «Аўстэрліц» ўдзельнічае ў Асноўным конкурсе дакументальнага кіно, у 2012 годзе атрымаў «золата» «Лістапада» за фільм «У тумане» паводле Васіля Быкава.

Па-за конкурсам на «Лістападзе» будуць паказаны пераможцы Канскага, Берлінскага і Венецыянскага кінафестывалю — «Я, Дэніэл Блэйк» Кена Лоўча, «Мора ў агні» Джанфранка Розі і «Жанчына, якая сышла» Лава Дзіяса.

«Лістапад» — па сутнасці адзіны кінафестываль у свеце, які ў сваіх конкурсных праграмах робіць акцэнт на краінах былой, а недзе нават і цяперашняй камуністычнай прасторы, — кажа дырэктар праграм ігравага кіно Ігар СУКМАНУ. — Нават знамяцітыя фестывалі ў Котбусе, Вісбадэне альбо анапскі «Кінашок» усё роўна тэрытарыяльна абмежаваныя Усходняй, Цэнтральнай Еўропай альбо краінамі СНД і Балтыі. Наш фестываль мае больш шырокую палітру, у яго полі зроку аказваюцца

і некаторыя экзатычныя для нас краіны — Кітай, В'етнам, у мінулым годзе ў конкурсе «Маладосць на маршы» ўдзельнічала кубінская карціна «Праект веку». Хто ведае, калі-небудзь тут можа аказацца і фільм з Паўночнай Карэі. Гэта краіны з агульным ідэалагічным мінулым і рознымі лёсамі ў сучаснасці, заўсёды цікава паназіраць і даведацца, што адбываецца ў нашых бліжэйшых суседзях, пра кінематограф якіх мы добра ведалі яшчэ да распаду Савецкага Саюза і які сёння для шырокага глядача з'яўляецца пэўнай Terra Incognita. «Лістапад» дае магчымасць далучыцца да гэтых тэрыторый, магу вас упэўніць, на сённяшні дзень тут, магчыма, адны з самых цікавых і жывых кінематографіў у свеце.

Фільмам закрыцця — і гэта гонар — стане апошняя карціна польскага класіка Анджэя Вайды, што не так даўно пайшоў з жыцця. Гэта карціна «Астаткавыя выявы», якая расказвае пра Уладзіслава Стржамінскага — польскага і беларускага мастака першай паловы XX стагоддзя. Фільм трапіў у лонг-ліст прэміі Оскар у катэгорыі «Найлепшы фільм на замежнай мове» (шорт-ліст яшчэ не абвешчаны). Рэжысёру будзе прысвечана таксама адна з выстаў — «Фільмы Анджэя Вайды ў сусветным кінаплакаце» ў мастацкай галерэі імя Міхаіла Савіцкага.

Разам з «Астаткавымі выявамі» 11 верасня кінафестываль завершыцца, але думаць пра гэты канец пакуль што не хочацца.

Ірэна КАЦЯЛОВІЧ.
katsyalovich@zviazda.by